

ELS METGES A CERVERA DURANT ELS SEGLES XIV I XV

Llobet i Portella, Josep M^a.

INTRODUCCIO

En aquesta comunicació recollim aquella informació localitzada, procedent de la documentació cerverina, que fa referència a l'exercici de la medicina portat a cap pels metges durant els segles XIV i XV a la, aleshores, vila de Cervera.

Les fonts documentals (indicades a les notes) han estat, bàsicament, els llibres de consells i els de comptes provinents de l'antiga organització administrativa del Consell Municipal de Cervera, els quals es troben, actualment, a l'Arxiu Històric Comarcal de la ciutat.

El període estudiat, com indica el títol, comprèn els segles XIV i XV, però, de fet, no hem pogut localitzar notícies concretes sobre l'activitat dels metges a la població fins als anys centrals de la catorzena centúria.

I. LES PRIMERES NOTÍCIES.

Si bé la primera referència que tenim sobre l'exercici de la medicina a Cervera correspon -com he dit- a mitjan segle XIV, cal que fem esment d'una ordinació del Consell Municipal de l'any 1291, la qual fou publicada per Josep Corts i corregida per Agustí Duran (1). Es la següent:

"Nuill metge de física ni de cirurgia no goze metjar ni usar de metgia en la vila tro sia examinat de saber e sia atorgat per los jurats e per los pròmens de la vila, e haje jurat que sia leyal".

La veritat és, però, que en cap ocasió hem trobat aplicada aquesta disposició. Només una vegada es parla de sotmetre un metge a un examen perquè pugui exercir a la població i, tot i així, no sembla que aquest tingués lloc. Es clar que les notícies que coneixem són molt posteriors a aquella data de 1291.

La primer d'elles ens informa que, l'any 1355, es trobava establert a Cervera, al servei de la villa, mestre Pere d'Isovals. Era físic i, a més, tenia escola. Pels seus treballs, la universitat certerina li donà, aquell any, 500 sous (2) de salari (3). Vuit anys després, el mateix metge consta novament com a contractat per les autoritats certerines amb igual sou (4).

L'any 1372, la vila es trobava sense cap metge cristià. El Consell, en una reunió que tingué el 24 de maig, cregué que si la dita situació es mantenia fins a la arribada de l'estiu, els habitants de la població restarien en gran perill, per la qual cosa manà als paers que intentessin contractar de nou mestre Pere d'Isovals mitjançant l'acostumada quantitat de 500 sous anuals i l'enfranquiment, durant cinc anys, de l'impost de la quístia. Si el dit metge no volgués venir a Cervera, caldria buscar-ne un altre (5).

Arribà el mes de juliol i no solament no s'havia pogut aconseguir l'arribada d'un nou metge sinó que, a més, faltava el mestre de les escoles. Els paers, tot intentant solucionar els dos problemes alhora, proposaren que es contractés la persona de Berenguer Sabater, el qual, a més de ser metge, s'oferia a donar lliçons de gramàtica i de lògica. Calia, però, que cada any se li dongués 15 lliures i se li fes franquesa de quístia, d'host, de cavalcada i d'obra. Una segona solució era fer venir mestre Bartomeu de Tresbens, que era a Barcelona. El Consell es decantà per Berenguer Sabater i ho deixà en mans dels paers, però acordà que, abans de donar-li les 15 lliures, s'intentés convencer-lo amb una oferta de deu (6).

No sabem si, finalment, mestre Berenguer Sabater podé ser contractat, però, a les darreries del mes de setembre del mateix any, el Consell municipal mostrava la seva preocupació pel fet que Cervera, que era considerada "una de les més notables viles de Catalunya", es trobés sense un "solemne" metge. Per aquest motiu, davant la bona disposició

de Bartomeu de Tresbens, que no solament era bon metge sinó que, a més, hom el tenia per un gran "astròleg", s'acordà, malgrat la protesta d'alguns consellers, que manifestaren la seva preferència per mestre Pere d'Isovals, oferir al dit Bartomeu, en últim extrem, un salari de 50 lliures, casa franca i exempció de determinades contribucions (7).

Les gestions, que es prolongaren durant tot el mes d'octubre (8), sembla que no arribaren a bon fi. Així ho fa creure un nou acord del Consell cerverí de data del 3 de febrer de 1373, segons el qual, davant la manca de persones pràctiques en medicina, autoritzava la contractació del religiós Guillem Arnau, de l'ordre dels frares menors, que era un bon metge, per la suma de 150 florins anuals (9).

II. L'ULTIM QUART DEL SEGLE XIV

L'estada del frare Guillem Arnau a la vila no degué ser gaire llarga, ja que l'any 1377 s'intenta la contractació de mestre Berenguex Sabater (10) i, dos anys després, la de mestre Pere d'Isovals, en primer lloc, i, posteriorment, la de Guillem Sedacer (11). A aquest últim, se li oferí 200 florins anuals de salari durant dos anys, a més de 100 sous per la roba que havia portat, però se li exigí, com a contrapartida, que no practiqués la medicina fora de la vila sense llicència dels paers, els quals no li podrien permetre que sortís més de quatre o cinc dies cada mes per portar a cap la tasca esmentada.

Per cert que mestre Pere d'Isovals, l'any 1384, el trobem novament exercint a Cervera, però amb uns guanys tan migrats que durant el mes de setembre d'aquell any es dirigí al Consell municipal sol·licitant algun ajut a efectes de poder fer alguna provisió de pa i de vi (12). El Consell, compadit del peticionari, acordà que li fos lliurada la quantitat de deu mitgeres de forment, les quals servirien per alimentar el mestre i la seva gent (13). Per entendre la situació de misèria del metge, cal tenir en compte que, en aquell any 1384, el flagell de la pesta arribà fins a Cervera (14).

L'arribada de la primavera del 1388, sembla que comportà una expansió de malalties pestíferes. Per aquest motiu, les autoritats municipals cerverines es preocupan de

buscar tant un cirurgià com un físic. Per la cirurgia es pensà amb mestre Mateu del Castell (15) i per la medicina teòrica, amb mestre Guillem Sedacer (16). Però els mesos passaven i no s'arribava a cap acord (17), per la qual cosa el Consell, el 23 d'agost d'aquell any, acordà contractar el dit cirurgià per un període de sis anys i amb un salari anual de 40 florins (18).

No es degué arribar a cap acord amb mestre Sedacer, ja que, durant l'any 1389, la vila satisfé, en diverses pagues, a mestre Vicent Amorós, també físic, aquells 320 sous que eren l'import del seu salari corresponent al dit any (19).

No sabem si els tractes, realitzats l'any 1388 i destinats a contractar per sis anys el cirurgià Mateu del Castell, arribaren a fi de bé, però la documentació de l'any 1393 fa esment d'un altre cirurgià, anomenat mestre Pere Roda, el qual es barallà amb algunes persones de la població (20).

Menys dades tenim, encara, d'un metge cirurgià de Santa Coloma de Queralt que, l'any 1395, juntament amb catorze persones més de la dita població, es volia fer veí de Cervera. Solament sabem que era "fort solemne" i que no demanava que se li pagués cap salari (21).

A les acaballes del segle XIV, a Cervera, a més dels metges jueus, n'hi trobem diversos de cristians. Durant l'any 1397 i el 1399, es esmentat el físic mestre Ramon de Vilanova, al qual el Consell li donava 15 lliures anuals per habitar a la vila i exercir de metge (22). Els anys 1398 i 1399, vivia a Cervera mestre Bernat Valentí (o Valentines), que era batxiller en arts i físic i regia les escoles locals, treball que li representava 22 lliures anuals (23). Consta, també, com a habitant de la població el cirurgià Berenguer Bertran (24). I, finalment, es troba documentada la compareixença de mestre Berenguer de Bufagranyes, cirurgià que habitava a Montblanc, davant el Consell municipal, al qual féu oferta -i aquest acceptà- de venir a viure a Cervera a canvi d'un salari convenient (25). Per cert que mestre Bufagranyes fou fet arrestat pels còsols de Montblanc i calgué la intervenció dels paers de Cervera per aconseguir el seu alliberament (26).

Aquesta abundància de metges degué ser efímera, ja que, durant el mes de març de l'any 1400, el Consell reconeixia que la vila es trobava "mal de metges" i acordava contractar aquells que els paers creguessin millors (27). S'arribà, però, al final de l'any i els paers encara donaven voltes a l'assumpte (28).

III. ELS PRIMERS SIS ANYS DEL SEGLE XV.

Mals temps corrien durant el mes de juliol de l'any 1401. Segons el Consell municipal, era cert i notori que s'estaven produint gran quantitat de defuncions a València, a Barcelona i en altres llocs, i s'esperava que la mortandat, durant els mesos d'agost i setembre, arribaria a Cervera. Per aquest motiu, les autoritats municipals cerverines acordaren demanar al metge Francesc Luna que es quedés a la població (29).

Tot i que Francesc Luna accedí a la petició del Consell municipal, aquest considerà que encara calia aconseguir algun altre metge i, en conseqüència, encarregaren als paers que es possessin en contacte amb Mateu Vinyes, que era mestre en arts i en medicina, a efectes de demanar-li que es traslladés a Cervera (30).

No hi ha constància que la petició formulada a mestre Vinyes es veiés corresposta, però, per altra banda, sabem que quatre mesos després que Francesc Luna hagués arribat a Cervera només se li havia lliurat deu mitgeres de civada, cosa que ocasionà la intervenció del Consell amb la finalitat que els paers poguessin donar al dit metge una remuneració adient (31).

A l'inici de l'any 1402, el Consell municipal de Cervera mostrà una pretensió inhabitual: acordà sotmetre a un examen a un metge que volia ser contractat per les autoritats cerverines. La persona que desitjava traslladar-se a Cervera era Antoni Vilalba, de la vila de Sant Mateu, que era mestre en medicina i en arts, i l'examen l'havia de passar davant els metges i altres persones de la població. Aquesta exigència es basava en el fet que "hom no era cert de la pràctica i fama del dit metge" (32).

Si bé Antoni Vilalba, durant el mes d'abril, arribà a Cervera, sembla que l'examen no s'arribà a celebrar. Així ho fa creure l'acord de contractar-lo solament per un any, després del qual es tindria coneixement de la capacitat del metge i podria ser aconduït per un període més llarg (33).

Aquell any de 1402, segons la documentació de l'època, fou "temps de malalties". Entre els metges de la població, tingué un paper rellevant el cirurgià Francesc Luna, el qual no solament va fer moltes "bones cures" a persones que es trobaven en perill de mort sinó que, a més, a aquells pacients que no tenien recursos econòmics, ell els donava tot allò que necessitaven. Per si això fos poc, Francesc Luna, que havia de marxar de Cervera per anar a veure al papa i el rei de França, s'oferia per demanar a aquestes persones qualsevol gràcia a favor dels cerverins. El Consell municipal, davant les caritatives obres que el metge havia realitzat a la població i la bona disposició que mostrava, no dubtà en encarregar als paers que procuressin servir-lo de tal manera que marxés content (34).

Es probable que el cirurgià Francesc Luna intervingués en el reconeixement d'un esclau difunt, efectuat al convent dels frares menors, on fou traslladat amb la finalitat de ser "obert i vist" pels metges de la vila per saber de quina malaltia havia mort (35).

Durant l'any 1402, la vila, a més del cirurgià Francesc Luna i de mestre Antoni Vilalba -en cas que aquest últim hagués acceptat la proposta del Consell i restés a Cervera-, disposà d'un altre metge: mestre Bernat de Castellví. Així es desprèn de la documentació de l'any 1403 que, a més de confirmar-nos que l'any anterior havia estat "pestilencial", ens precisa que Bernat de Castellví havia exercit la medicina sense rebre cap salari provinent de les autoritats (36).

Al començament de l'any 1404, el Consell municipal de Cervera prengué dues mesures relacionades amb la medicina. La primera fou retallar els salaris dels metges i altres persones, en atenció a les grans despeses que patia la universitat; la segona, destinada a corregir els possibles abusos en els preus de les medicines, va ser autoritzar els paers a nomenar una comissió formada per dos metges i dos especiers que s'encarreguessin de taxar els presus dels medicaments servits pels especiers (37).

Hem vist que, anteriorment, el Consell acordà la contractació de metges com a mestres de les escoles de la vila. Una situació similar es donava el 1404, segons indiquen els documents. En efecte, tenim constància que, aquell any, el físic Bernat Valentí rebré 40 florins dels paers de Cervera, quantitat que la universitat cerверina li donà pel regiment de les escoles locals i l'exercici de l'art de la medicina a la població (38).

Una actuació dràstica acordà el Consell municipal a les darreries d'aquell any 1404. Atès que les càrregues que afectaven a la vila eren insuportables, les autoritats decidiren deixar de pagar els salaris als metges. Al que regia les escoles, el sou li seria reduït a 20 florins, o sigui a la meitat (39).

Aquesta actuació, naturalment, provocà les protestes dels afectats. En primer lloc, es queixà el metge Berenguer de Bufagranyes, el qual demanà que li fos restituit el salari. El Consell, però, s'hi oposà i decidí mantenir-se ferm en la seva decissió (40).

Posteriorment, fou Bernat Valentí el que féu arribar la seva veu al Consell. Ell no es lamentà del fet que no volguessin pagar-lo com a metge sinó que digué que els 40 florins els cobrava per raó del regiment de les escoles i, per tant, calia que la quantitat no fos desminuïda, ja que encarregar-se de l'estudi per 20 florins seria cosa molt vergonyosa (41). No obstant l'oposició d'algun conseller, es decidí donar al mestre 35 florins anuals durant un període de cinc anys (42).

Berenguer de Bufagranyes, que no es donà per vençut amb la resposta que li féu el Consell l'any 1405, durant el mes de març de 1406 tornà a insistir amb la seva pretensió de cobrar un salari, tot recordant a les autoritats cerверines que ell havia traslladat el seu domicili de Montblanc a Cervera, cosa que li havia ocasionat grans despeses, a causa de la promesa que li havien fet de contractar-lo. El Consell, però, es mostra inflexible i mantingué l'acord de no pagar salaris als metges (43).

Malgrat la situació descrita, aquell mateix any 1406 un nou metge vingué a viure a Cervera. En efecte, el dia 16 de novembre s'establiren els pactes de veïnatge entre els paers

de la població i Joan de Rocastrebol, metge originari de la vila de Sant Africà (?), al regne de França. Les condicions eren les acostumades: el compromís de fer ell i la seva família contínua residència a la vila els propers vint anys i l'exempció de determinades contribucions durant la primera meitat del dit període (44).

IV. LA RESTA DEL PRIMER QUART DEL SEGLE XV.

L'any 1408, són diversos els metges que tenien interès d'establir-se a Cervera. Al principi de l'any ho desitjava fer el cirurgià mestre Pere de Rodes i durant el mes de març ho cobejava mestre Arnau Marciniachs, que residia a Balaguer. El Consell decidí facilitar la vinguda dels metges, però no permet que se'ls dongués cap salari (45).

En saber aquestes condicions, els dos metges, de moment, no es traslladaren a Cervera; però el que sí ho realitzà fou mestre Pere Miralles, llicenciat en medicina física que residia a Vilafranca del Penedès. Sabem que, fins i tot, els paers feren anar a la dita població dos homes amb animals per carregar la roba i els llibres del metge, acció que costà 45 sous que foren satisfets de diners comunals (46).

Per cert que mestre Pere Miralles no quedà gaire bé amb els cerverins, ja que, cap a la meitat d'aquell mateix any 1408, se n'havia anat a viure a Tarragona. Les autoritats de Cervera, desitjant recobrar els diners gastats en la seva vinguda, decidiren que li fos retinguda una quantitat de roba equivalent a l'import satisfet (47).

Absent Pere Miralles, el Consell intentà atreure a la vila a Arnau Marciniachs, el mestre en medicina anteriorment esmentat. Atès que només se li prometé la satisfacció de les despeses del port de la roba i els llibres, però no el pagament de salari, les negociacions degueren fracassar (48).

Potser per això, durant el mes d'octubre d'aquell any 1408, el Consell decidí donar facultat als paers perquè s'entenguessin amb el cirurgià mestre Pere de Rodes que -ja ho hem dit- desitjava venir a exercir la seva professió a Cervera (49). Els paers, en nom de la universitat, li oferiren el pagament, durant dos anys, del lloguer de la casa

que havia ocupat, fins feia poc, Berenguer de Bufraganyes (50).

Pere de Rodes vingué a Cervera, ja que a l'inici de l'any 1410 el trobem reclamant al Consell municipal aquella subvenció que li havien promès per venir a la vila i no li havia estat lliurada, ajut que en aquell moment necessitava per poder col·locar la seva filla en matrimoni. El Consell nomenà una comissió amb la finalitat que s'encarregués de la difícil missió d'aconseguir que li fos donada la subvenció sense que això costés res a la universitat (51). Una reclamació similar presentà Bernat Valentí, que tampoc no havia pogut cobrar la quantitat que la universitat li deia (52).

Mestre Pere de Rodes devia ser un home de prestigi, ja que, l'any 1416, fou tramès per les autoritats cerverines a la vila d'Igualada perquè intervingués en l'intent de frenar la malaltia que afectà al monarca Ferran I en aquella població i que li causà la mort (53).

Uns pagaments fets per la universitat de Cervera, l'any 1417, ens donen la informació següent: Bernat Valentí, mestre de les escoles i batxiller en medicina, rebé 25 florins pel regiment anual de les escoles de la vila (54) i mestre Arnau Marciniachs en cobrà 10, que eren l'import del lloguer de la casa on ell habitava a la població (55).

Al cap d'un temps, concretament l'any 1423, les autoritats cerverines es preocupen novament per la manca de metges. Davant la possible vinguda d'un d'ells, el Consell prengué l'acord de facilitar-li l'estada, però es veié en la impossibilitat de donar-li un salari a causa de les necessitats en què es trobava la vila (56).

No sabem el nom del dit metge ni si s'establí a la població; en canvi, sí que tenim constància que, abans de l'any 1426, mestre Arnau Marciniachs -aquell metge de Balaguer que, l'any 1408, volia venir a Cervera- s'havia domiciliat a la vila. Vivia al carrer de l'Abadia, molt a prop, per tant, de la plaça Major, en una casa que havia comprat a la vídua d'Arnau Morató, i posseïa, a més, dos horts (57).

V. ELS DECENNIS CENTRALS DEL SEGLE XV.

L'any 1426 s'oferí 10 florins de salari anual a Bartomeu Gargalla, cirurgià fill de Cervera que havia estat al servei del rei Alfons el Magnànim i que, en aquell temps, residia a Barcelona (58); els acceptà i visqué a Cervera almenys fins a l'any 1429, data en què ocupava el càrrec de paer (59). La mateixa quantitat s'acordà donar a un tal mestre Jaume, que era metge físic, i a mestre Arnau Marciniachs (60). Aquest últim, l'any 1431, encara es trobava al servei de la vila amb el mateix salari anual de 10 florins. El dit any 1431, Arnau Marciniachs ren la denominació de mestre en arts i en medicina (61); ell mateix, tres anys abans, havia demanat regir les escoles juntament amb una altra persona (62).

Aquests pagaments de salaris als metges de la població poc degueren durar, ja que, segons la documentació de l'any 1433, en aquella data cap d'ells rebia retribucions (63).

Un escrit presentat al Consell de Seixantena cerverí, el 10 de març de 1442, ens permet saber que un cirurgià anomenat Bartomeu Isern havia estat detingut en relació amb un robatori fet a un capellà castellà. L'escrit sembla indicar que el dit cirurgià tenia dones públiques en un hostel de Briançó, població propera a Cervera (64).

La clausula final d'uns capítols de les escoles de la vila, redactada l'any 1445, ens informa que, en aquell temps, el mestre de l'estudi era Joan Domínguez, mestre en arts i batxiller en medicina (65). Aquesta persona degué fer una estada curta a la població, ja que no en sabem res més.

El començament de l'any 1449 no presagiava res de bo: les malalties anaven augmentant i les defuncions sembraven l'alarma entre la població. Davant la manca de metges a la vila, les autoritats cerverines portaren a cap unes llargues negociacions destinades a contractar alguns d'ells. En primer lloc, es parlà amb mestre Berenguer Gibert i amb mestre Felip de Soldevila, i, posteriorment, amb mestre Manuel de Santmartí, que residia a Lleida (66).

El resultat d'aquelles negociacions fou la contractació de Manuel de Santmartí per la quantitat de 10 lliures cada any i de Felip de Soldevila mitjançant la suma de 15 lliures,

també anual, però el primer d'ells, que era mestre en medicina, mentre que el segon sembla que només era batxiller, se sentí mal pagat i, durant el mes de febrer de 1450, anuncià la decisió d'anar a Barcelona o en altre lloc. El Consell de Seixantena, davant aquesta situació i veient que el temps tornava a ser propici a les epidèmies, autoritzà nous tractes; amb la condició, però, que el salari de cada un d'ells no pogués ultrapassar les 15 lliures i que en època de malalties no els fos permès absentarse de la vila més enllà dels tres dies (67). El mateix any 1450, hi ha constància d'un metge anomenat mestre Antoni de Roda, el qual presentà una suplicació al Consell municipal cerverí (68).

L'any 1452, o sigui dos anys després, sembla que Felip de Soldevila ja no residia a Cervera, segons es desprèn d'una proposta que feren els paers, els quals assabentaren el Consell de Seixantena que un metge anomenat mestre Badorç vindria a la vila si el dit Soldevila hi tornés (69). Al cap de poc temps i dintre el mateix any 1452, es parlà, també, de la possibilitat que es traslladés a la població un "solemne" cirurgià que es deia mestre Martí Cotoné (70). Amb tot, no tenim constància de l'arribada a Cervera d'algun dels dits metges.

El que sí hi vingué fou el reverend Lluís Mandoll, mestre en sacra pàgina i en arts i batxiller en medicina, que procedia de la ciutat de Xàtiva, al regne de València, el qual es posà d'acord, l'any 1475, amb els paers de Cervera pel regiment de l'estudi de la vila (71).

VI. EL DARRER QUART DEL SEGLE XV.

Si fem un salt i arribem a l'any 1482, trobarem un interessant document notarial que ens assabenta que el 29 de novembre d'aquell any, Joan Ponç, cirurgià de Cervera, cobrà 4 pacífics d'or, equivalents a 4 lliures, a Bernat Ceret, agricultor de la mateixa població, com a import de diverses cures que el dit cirurgià li havia fet a causa de dues "vèrtoles i apostemes" que el pagès tenia al seu cos en aquell "temps de pestilència" (72).

Des de l'any 1446 fins als 1488 -encara que no d'una forma seguida-, la documentació local ens relaciona el metge Lluís Serena amb el regiment de les escoles de la població

(73). Consta, també, que, al dit Serena, l'any 1449, el Consell municipal li concedí un mes per fer una estada a Lleida amb la finalitat de fer-se mestre en arts i en medicina (74) i que, el 1452, ell demanà que la universitat cerverina li pagués un salari per exercir com a metge (75). Cap a la meitat d'aquell any 1488, però, mestre Serena havia decidit traslladar-se a Solsona, on també alternaria la pràctica de la docència i la cura dels malalts.

Els paers, alarmats pel fet que si marxava mestre Serena no restaria cap metge cristià a la població, intentaren convèncer-lo que renunciés als seus propòsits, esforç que fou inútil. Aconseguiren, però, que els informés de la possibilitat de contractar un altre metge, anomenat mestre Joan Llor, que era de Tàrrega, el qual atendria, també, les escoles cerverines, ja que havia regit l'estudi de Solsona i el de Tàrrega (76). Paers i metge arribaren ràpidament a una entesa i aquell mateix any 1488 es redactaren uns capítols segons els quals Joan Llor, que era mestre en arts i en medicina, es responsabilitzava del regiment de l'estudi de la població (77).

L'estada a Cervera de mestre Llor degué ser força agraïda, ja que, l'any següent, davant l'amenaça que la pesta entrés dins la població, les autoritats cerverines manaren fer unes crides mitjançant les quals, entre altres coses, ordenaven als metges, cirurgians, barbers i especiers de la vila que, en cas de saber, directament o indirecta, l'arribada a Cervera o als seus termes d'alguna persona contagiada, ho havien de denunciar immediatament als paers sota pena d'una multa de 10 lliures (78).

L'any 1493, per manament del Consell municipal (79), de nou s'acordaren uns capítols entre els paers i mestre Llor, però aquesta vegada eren per aconduir-lo com a un dels metges de la vila (80). Les condicions foren les següents:

- La conducta es feia per cinc anys, comptats des del primer dia de juny d'aquell any 1493 en endavant.
- El mestre hauria de tenir el domicili a Cervera i fer contínua residència a la vila, però podria anar a visitar fora d'ella sempre i quan no es veiés disminuït el servei a la població cerverina.

- El salari es fixava en 25 lliures anuals, les quals se li donarien en tres pagues.

Per cert que en aquell any de 1493 hi ha constància que un cirurgià anomenat Tomàs Ferrer vivia a Cervera (81).

Dos anys després, els estralls de la pesta novament sacsejaven a la població cerверina. Als metges i cirurgians, se'ls fúe jurar que no anirien a visitar cap malalt de pesta fora de la vila i que, en cas de saber l'existència d'algun dels dits malalts, ho denunciarien davant els paers (82). Un document d'aquell any 1495 ens assabenta que els mestres Serena, Tomàs i Salver, juntament amb Joan Bru, havien visitat un jove malalt, cosa que fa suposar que eren diversos els metges que, en la dita ocasió, es trobaven a Cervera (83).

Malgrat la pesta, mestre Joan Llor no dubtà en comprometer-se en matrimoni aquell mateix any. Els capítols foren datats a Igualada el 21 de novembre de 1495 i en ells s'establí el compromís matrimonial entre mestre Joan Llor, que és dit doctor en medicina i mestre en arts de la vila de Tàrrega, però resident a Cervera, i Elfa, vídua de Joan de Gàver, donzell, domiciliat a Santa Coloma de Queralt, i filla de Joan Pere de Beda, cavaller, i d'Elionor, senyora dels castell i lloc de la Tallada (84).

Al començament de l'any 1497, mestre Joan Llor, en comptes de complir els seus compromisos amb les autoritats cerверines, que l'havien aconduït per un cert temps, havia marxat a la vila de Tàrrega amb la nova muller, la resta de la família i els seus béns, cosa que ocasionà que el Consell municipal tractés la conveniència de fer-lo tornar (85).

La possibilitat que un tal mestre Jaume (86) abandonés la població (87) i el perill que la pesta arribés a la vila (88), feren augmentar la necessitat de trobar nous metges, raó per la qual s'intentà la conducta de mestre Joan Guillem, que, a més de ser "valent metge", molt bon home, ben morigerat, docte i ben esperit en física", havia ja complert la durada d'un contracte que tenia amb les autoritats de Solsona (89). Sabem que el mes de setembre d'aquell any 1497 fou aconduït com un dels metges de la vila de Cervera per un període de quatre anys i amb un salari de 25 lliures anuals (90).

El fogatge de l'any 1497 ens permet conèixer els metges que es trobaven domiciliats, aquell any, a Cervera (91). Són els següents: Joan de Quercí, físic; mestre Jaume de Quercí, físic (92); Joan de Santamaria, físic; mestre Lluís Serena, físic; mestre Joan Llor, físic; Galceran Salver, cirurgià; Tomàs Ferrer, cirurgià, i Joan Ponç, cirurgià.

VII. METGES JUEUS O CONVERSOS.

Durant el període estudiat, existí a Cervera una important comunitat de jueus, alguns dels quals exerciren la medicina a la població. En arribar l'any 1492, una provisió dels reis Ferran i Isabel els obligà a convertir-se al cristianisme o a abandonar perpètuament el territori de la monarquia. Gairebé tots els metges jueus cerverins, com veurem, preferiren passar-se a la religió cristiana i quedar-se a la vila.

Atès que s'han publicat diversos treballs sobre els jueus de Cervera, en els quals es fa esment dels metges, el més adient, potser, en aquesta ocasió, és donar, simplement, un resum de tot allò que s'ha dit sobre ells, amb l'afegit d'algunes notícies inèdites que ho complementin. Cal dir, però, que l'estudi aprofundit dels metges jueus cerverins encara es troba per fer.

Un dels primers d'aquests metges jueus fou Bonanasch Alfaquim, que exercí a Cervera durant els anys setanta del segle XIV (93). Cap a la meitat del decenni següent, troben documentat Sullam Deuslogar, el qual gaudia del privilegi de poder viure fora del call amb la finalitat d'atendre millor els malalts (94). Pocs anys després, es fa esment del cirurgià Bonjuà Caravida (95) i del físic Abram Saporta; aquest últim rebia de la vila 25 florins anuals com a salari (96).

Ja a les acaballes del segle XIV, trobem un altre metge jueu: el físic i cirurgià Abram des Portell, que també estava al servei de la vila i cobrava d'ella un sou de 30 florins (97). L'any 1399 li foren pagats 22 sous -no dos, com diu Duran- per haver curat de "morbo, febre i glànola", quatre anys abans, la filla d'un hostaler (98), el 1401 establí uns pactes sobre la quístia amb l'aljama dels jueus

de Cervera (99) i l'any 1407, finalment, li arribà la mort (100).

Durant els primers decennis del segle XV van sorgint les primeres notícies relatives a mestre Samuel de Lunell, al qual, un cert temps, se li féu exempció de l'import de la quístita (101). Duran dóna com a probable que aquest metge morí en el transcurs dels avalots que es produïren durant la guerra contra Joan II (102). En aquell mateix període exercí a la vila el metge Bonafós Abram (103), que també gaudí de l'exempció de la quístita (104).

Diversos són els metges jueus cerverins que trobem documentats durant la segona meitat del segle XV: Salamó Cavaller (105), Cresques Adret i els que esmentarem a continuació (106). Abram Çalom sembla que no arribà a venir a Cervera (107).

Entre els jueus cerverins que es convertiren al cristianisme l'any 1492, hi ha constància dels metges següents: Içach Jacob de Quercí, Jacob Içach de Quercí, Jucef Cavaller i un que es deia probablement Samuel Cavaller. Es esmentat un altre Samuel Cavaller, del qual no tenim notícia que es passés a la religió cristiana (108).

El físic Jacob Içach de Quercí, dit ja mestre Jaume de Quercí, fou aconduït, l'any 1494, com un dels metges de la vila (109). Les condicions pactades van ser les següents.

- El mestre hauria de servir com a metge els habitants de la vila durant un període de cinc anys.
- Caldria que tingués el domicili a Cervera i hi fes contínua residència.
- Podria visitar fora de la vila sempre i quan no disminuís el servei a la població, llevat dels casos que els pacients fossin malalts empestats i no haguessin nascut o habitessin a Cervera.
- Cada any rebria 18 lliures, les quals li serien satisfetes en tres pagues.
- Podria cobrar l'import de les visites que realitzés als habitants de la vila.

Malgrat el compromís adquirit, Jaume de Querci s'absentà de Cervera sense el permís del Consell municipal, cosa que produí que aquest el tingués per desaconduït (110).

VIII. CONCLUSIONS.

Tot el que portem dit a les pàgines anteriors, ens pot conduir a les conclusions següents:

- Els metges es trobaven dividits en dos grups: els físics i els cirurgians, o sigui els teòrics i els pràctics.

- Existia, encara, una altra divisió segons la religió dels professionals de la medicina: els metges cristians i els metges jueus. L'any 1492, gairebé tots aquests últims es convertiren al cristianisme.

- En un i altre grup es fa esment de físics i cirurgians. Excepcionalment, una mateixa persona podia exercir totes dues especialitats.

- No hi ha constància de l'exhistència a Cerverra, durant el període estudiat, d'algun col·legi de metges, mitjançant el qual aquests poguessin defensar els seus interessos.

- Ben al contrari, els metges que desitjaven ser contractats per les autoritats ceriverines, es trobaven a la mercè del Consell municipal, intitució que, moltes vegades mitjançant la pràctica del regateig amb els interessats, fixava els salaris -anomenats "pensions"- que calia donar-los; salaris que, en èpoques de penúria econòmica, podien ser reduïts i, fins i tot, anul·lats.

- Potser per això, alguns metges alternaven l'exercici de la medicina i la tasca docent a les escoles de la vila, on ensenyaven gramàtica i altres matèries als minyons.

APENDIX

A continuació donem els noms dels metges que hem trobat esmentats en la documentació ceriverina consultada. Quan és possible, distingim entre físic i cirurgià. En els casos en

què un metge es troba documentat diversos anys, només indiquem el primer i darrer.

METGES CRISTIANS

AMOROS, Vicent, físic, 1389.

ARNAU, Guillem, físic, 1373.

BARDOÇ, 1452.

BERTRAN, Berenguer, cirurgia, 1399.

BUFRAGANYES, Berenguer de, cirurgia, 1399-1407.

CASTELL, Mateu del, cirurgia, 1388.

CASTELLVI, Bernat de, 1402-1403.

COTONE, Martí, cirurgia, 1452.

DOMINGUEZ, Joan, 1445.

FERRER, Tomàs, cirurgia, 1493-1497.

GARGALLA, Bartomeu, cirurgia, 1426-1429.

GIBERT, Berenguer, 1449.

GUILLEM, Joan, 1497-1500.

ISERN, Bartomeu, cirurgia, 1442.

ISOVALS, Pere d', físic, 1355-1384.

JAUME, físic, 1426.

LLOR, Joan, físic, 1488-1497.

LUNA, Francesc, cirurgia, 1401-1402.

MANDOLL, Lluís, 1475.

MARCINIACHS, Arnau, 1408-1431.

MIRALLES, Pere, físic, 1408.

PONÇ, Joan, cirurgia, 1482-1497.

ROCASTREBOL, Joan de , 1406.

RODA, Antoni de, 1450.

RODA (o RODES), Pere de, cirurgia, 1393-1416.

SABATER, Berenguer, 1372-1377.

SALVER, Galceran, cirurgia, 1495-1497.

SANTAMARIA, Joan de, físic, 1497.
SANTMARTI, Manuel de, 1449-1450.
SEDACER, Guillem, físic, 1379-1388.
SERENA, Lluís, físic, 1446-1497.
SOLDEVILA, Felip de, 1449-1452.

TREBENS, Bartomeu de, 1372.

VALENTI (o VALENTINES), Bernat, físic, 1398-1417.
VILALBA, Antoni, 1402.
VILANOVA, Ramon de, físic, 1397-1399.
VINYES, Mateu, 1401.

METGES JUEUS O CONVERSOS

Segueix el nom cristià quan hi ha constància de la conversió.

Abram des Portell, físic i cirurgià, 1399-1407.
Abram Saporta, físic, 1397-1399.

Bonafós Abram, 1420-1430.
Bonanasch Alfaquim, 1372-1379.
Bonjuà Caravida, cirurgià, 1389.

Cresques Adret, 1458-1484.

Içach Jacob de Quercí ([Manuel] Joan de Quercí o de Pau),
físic, 1492-1497.

Jacob Içach de Quercí (Jaume de Quercí o de Pau), físic,
1492-1500.

Jucef Cavaller (Rafael Cavaller), 1474-1492.

Salamó Cavaller, ~ 1492.
Samuel de Lunell, 1417-1433.
Samuel Cavaller, 1492.
Samuel (?) Cavaller (Joan de Cardona), 1492-1497.
Sullam Deuslogar, 1385-1389.

NOTES

(1) CORTS, Josef, Estado antiguo i moderno de la ciudad de Cervera (Llibre manuscrit), pp. 193-194; DURAN I SANPERE, Agustí, Llibre de Cervera, Tàrrega, Camps Calmet, 1972, p. 373.

(2) Recordem el sistema monetari català: 1 lliura = 20 sous = 240 diners ; 1 florí = 11 sous.

(3) Arxiu Històric Comarcal de Cervera, Fons Municipals, Clavaria, 1355, f. 59; DURAN, A. i GOMEZ, F., "Las escuelas de Gramática en Cervera", Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, XVII (1944), p. 10.

(4) AHCC, FM, Clavaria, 1363, f. 57.

(5) AHCC, FM, Consells, 1372, f. 26.

(6) AHCC, FM, Consells, 1372, f. 34; DURAN i GOMEZ, "Las Escuelas...", pp. 10-11.

(7) AHCC, FM, Consells, 1372, f. 36.

(8) AHCC, FM, Consells, 1372, ff. 37 i 38 v.

(9) AHCC, FM, Consells, 1373, f. 11.

(10) AHCC, FM, Consells, 1377, f. 15; DURAN i GOMEZ, "Las Escuelas...", p. 11.

(11) AHCC, FM, Consells, 1379, f. 30 v.

(12) AHCC, FM, Consells, 1384, full solter (f. 31 v.).

(13) AHCC, FM, Consells, 1384, f. 31 v.

(14) Sobre les pestes a Cervera: LLOBET I PORTELLA, Josep M^a., "Les epidèmies a Cervera durant l'Edat Mitjana", Miscel·lània Cerverina, I (1983), pp. 39-46; CANELA I GARAYOA, Montserrat, "Cervera: 1333-1384. Pestes, fams i guerres", Miscel·lània Cerverina, IV (1986), pp. 55-56.

(15) AHCC, FM, Consells, 1388, f. 40.

- (16) AHCC, FM, Consells, 1388, f. 47.
- (17) AHCC, FM, Consells, 1388, f. 59.
- (18) AHCC, FM, Consells, 1388, f. 67.
- (19) AHCC, FM, Clavaria, 1389, ff. 93 v. i 120.
- (20) AHCC, FM, Consells, 1393, f. 70 v.
- (21) AHCC, FM, Consells, 1395, f. 10.
- (22) AHCC, FM, Clavaria, 1397, f. 39; Clavaria, 1399, f. 81 v.
- (23) AHCC, FM, Consells, 1398, f. 36; Clavaria, 1399, f. 86; DURAN i GOMEZ, "Las Escuelas....", pp. 13 i 14.
- (24) AHCC, Fons Notarial, Cervera, 22, Pere de Solanelles, Manual, 1399-1401, f. 118 v.
- (25) AHCC, FM, Consells, 1399, f. 66.
- (26) AHCC, FM, Clavaria, 1399, ff. 93 v., 109 i 113.
- (27) AHCC, FM, Consells, 1400, f. 30 v.
- (28) AHCC, FM, Consells, 1401, f. 14.
- (29) AHCC, FM, Consells, 1401, f. 78 v.
- (30) AHCC, FM, Consells, 1401, f. 83 v.
- (31) AHCC, FM, Consells, 1401, f. 129.
- (32) AHCC, FM, Consells, 1402, f. 13.
- (33) AHCC, FM, Consells, 1402, f. 39.
- (34) AHCC, FM, Consells, 1402, f. 72.
- (35) AHCC, FM, Clavaria, 1402, f. 164.
- (36) AHCC, FM, Consells, 1403, f. 29 v.

- (37) AHCC, FM, Consells, 1404, f. 12 v.
- (38) AHCC, FM, Apoques comunes, 1404, f. 39 v.
- (39) AHCC, FM, Consells, 1405, f. 9.
- (40) AHCC, FM, Consells, 1405, f. 15.
- (41) AHCC, FM, Consells, 1405, ff. 75 i 78; DURAN i GOMEZ, "Las Escuelas...", p. 15.
- (42) AHCC, FM, Consells, 1405, f. 80.
- (43) AHCC, FM, Consells, 1406, f. 32 v.
- (44) AHCC, FM, Liber vicinorum, 1405-1416, f. 28.
- (45) AHCC, FM, Consells, 1408, ff. 15 i 23.
- (46) AHCC, FM, Consells, 1408, ff. 23 v. i 27 v. ; Clavaria, 1408, f. 19 v.
- (47) AHCC, FM, Consells, 1408, f. 53.
- (48) AHCC, FM, Consells, 1408, f. 53 v.
- (49) AHCC, FM, Consells, 1408, f. 64 v.
- (50) AHCC, FM, Registre de lletres, 1406-1408, f. 148.
- (51) AHCC, FM, Consells, 1410, f. 11.
- (52) AHCC, FM, Consells, 1410, f. 17 v.; Consells, 1411, f. 102; DURAN i GOMEZ, "Las Escuelas...", p. 16.
- (53) AHCC, FM, Clavaria, 1416, f. 108 v.
- (54) AHCC, FM, Clavaria, 1417, f. 82; DURAN i GOMEZ, "Las Escuelas..." p. 17.
- (55) AHCC, FM, Clavaria, 1417, f. 98.
- (56) AHCC, FM, Consells, 1423, f. 39 v.

- (57) AHCC, FM, Manifest, (fragments), 1355-1433, quadern; Manifest, 1426, f. 40 v.
- (58) AHCC, FM, Consells, 1426, f. 71 v.
- (59) AHCC, FM, Apoques comunes, 1429, ff. 1, 13 i 23 v.
- (60) AHCC, FM, Consells, 1426, f. 119 v.
- (61) AHCC, FM, Clavaria, 1431, f. 108.
- (62) AHCC, FM, Consells, 1428, f. 104; DURAN i GOMEZ, "Las Escuelas...", pp. 21-22.
- (63) AHCC, FM, Consells, 1433, f. 20.
- (64) AHCC, FM, Consells, 1442, ff. 36 i 38 v.
- (65) AHCC, FM, Actes i negocis, 1439-1449, f. 44 v.; ,DURAN i GOMEZ, "Las Escuelas...", p. 27.
- (66) AHCC, FM, Consells, 1449, ff. 11 v., 38, 48, 59 i 144.
- (67) AHCC, FM, Consells, 1450, f. 25.
- (68) AHCC, FM, Consells, 1450, f. 26.
- (69) AHCC, FM, Consells, 1452, f. 102.
- (70) AHCC, FM, Consells, 1452, f. 109 v.
- (71) AHCC, FM, Consells, 1475, f. 32; DURAN i GOMEZ, "Las Escuelas...", pp. 37-39.
- (72) AHCC, FN, Cervera, 43, Joan Ponç, Manual, 1482, f. 68 v.
- (73) DURAN i GOMEZ, "Las Escuelas...", pp. 28-37; DURAN, Llibre de Cervera, p. 297.
- (74) AHCC, FM, Consells, 1449, f. 30 v.; DURAN i GOMEZ, "Las Escuelas...", pp. 31-32.
- (75) AHCC, FM, Consells, 1452, f. 101; DURAN i GOMEZ, "Las Escuelas...", p. 33.

- (76) AHCC, FM, Consells, 1488, f. 36 v.
- (77) AHCC, FM, plec "Escoles", full solter; DURAN, Llibre de Cervera, p. 298.
- (78) AHCC, FM, Records i crides, 1483-1489, f. 50.
- (79) AHCC, FM, Consells, 1493, f. 33.
- (80) AHCC, FM, Records i crides, 1468-1495, f. 57 v.
- (81) AHCC, FM, Cervera, 52, Llorenç Serra, Manual, 1492-1493, f. 19.
- (82) AHCC, FM, Consells, 1495, f. 39 v.
- (83) AHCC, FM, Consells, 1495, f. 55.
- (84) AHCC, FN, Cervera, 54, Pere Serra, Capítols matrimoniales, 1493-1566, quadern.
- (85) AHCC, FM, Consells, 1497, f. 21.
- (86) Hem de creure que aquest mestre seria el físic Jaume de Quercí, antic metge jueu convertit al cristianisme.
- (87) AHCC, FM, Consells, 1497, f. 44.
- (88) AHCC, FM, Consells, 1497, f. 48.
- (89) AHCC, FM, Consells, 1497, f. 50 v.
- (90) AHCC, FM, Notaments, 1501-1503, f. 99 v.
- (91) BERTRAN i ROIGE, Prim, "Aspectes demogràfics i econòmics de Cervera i la seva rodalia el 1497", Miscel·lània Cerverina, III (1985), pp. 55-72.
- (92) Aquests dos metges eren antics jueus que s'havien passat a la religió cristiana.
- (93) DURAN, Llibre de Cervera, pp. 374-375.
- (94) DURAN, Llibre de Cervera, p. 375.

- (95) AHCC, FM, Clavaria, 1389, f. 97 v.; FN, Cervera, 7, Pere Cortès, Llibre, 1389-1391, f. 51 v.
- (96) AHCC, FM, Clavaria, 1397, f. 45 v.; Consells, 1399, f. 39 v.
- (97) AHCC, FM, Clavaria, 1399, ff. 110 v. i 118 v.
- (98) AHCC, FN, Cervera, 22, Pere de Solanelles, Manual, 1399-1401, f. 114 v.
- (99) AHCC, FN, Cervera, 18, Pere de Salvanera, Manual, 1400-1402, f. 19 v.
- (100) DURAN, Llibre de Cervera, pp. 375-377.
- (101) AHCC, FM, Consells, 1430, f. 46 v.; Consells, 1433, f. 20.
- (102) DURAN, Llibre de Cervera, pp. 377-378.
- (103) DURAN, Llibre de Cervera, pp. 378-379.
- (104) AHCC, FM, Consells, 1430, f. 46 v.
- (105) AHCC, FM, Cervera, 53, Antoni Bonet, Manual, 1492-1493, f. 39.
- (106) DURAN, Llibre de Cervera, pp. 379-383.
- (107) LLOBET i PORTELLA, Josep Maria, Algunes notícies sobre els jueus de Tàrraga, 1303-1486, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1984, p. 15.
- (108) LLOBET PORTELLA, Josep M^a, "Los conversos según la documentación local de Cervera (1338-1501)", Espacio, Tiempo y Forma. Revista de la Facultad de Geografía e Historia de la UNED, 4 (1989), pp. 335-350; Id. "Els jueus de Cervera i Tàrraga, l'any 1492", Primer Col.loqui d'Història dels Jueus a la Corona d'Aragó. Lleida, 1989, en premsa.
- (109) AHCC, FM, Consells, 1494, f. 18 v.; Records i crides, 1486-1495, f. 64 v.; DURAN, Llibre de Cervera, p.382.

(110) AHCC, FM, Consells, 1494, f. 14 v. (segon plec);
Records i crides, 1468-1495, f. 64 v.